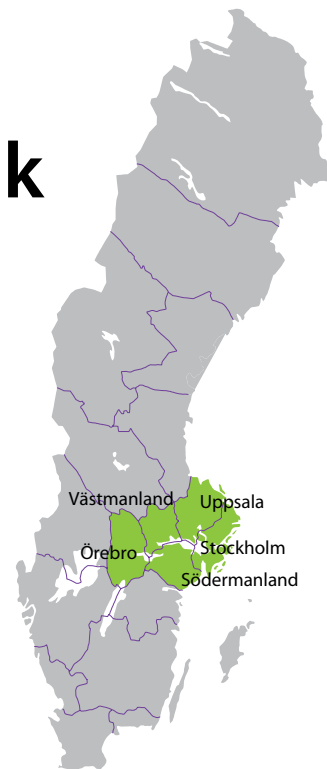

Så odlar du ekologisk spannmål i Mellansverige

Text och foto: Jon Orvendal

Mälardalen är ett av landets största odlingsområden. De dominerande grödorna är i stor utsträckning samma som för övriga landet. Det som skiljer sig från övriga stora odlingsområden är framförallt ett torrare och kallare klimat samt att jordarna domineras av leror som i många fall är struktur känsliga. Detta yttrar sig främst i en kortare odlingssäsong, torrare försomrar och kallare vintrar.

Höstsäd – säkrare än vårsäd

Höstvete är den enskilt viktigaste grödan i den Mellansvenska spannmålsodlingen. Detta gäller även inom ekologisk odling framförallt för de gårdar som odlar spannmål för avsalu. Enligt de ekologiska sortförsöken avkastar höstvete omkring 1 000 kg mer per hektar än korn och havre samt omkring 1 500 kg mer än vårvete. Vid dessa skördeskillnader måste merpriset för vårvete vara mer än 1 kr/kg högre än höstvetepriset för att vara lika lönsamt att odla.

Råg anses vara en odlingssäker och tacksam gröda att odla på grund av sin starka ogräskonkurrens. Odlingen är dock av liten omfattning i Mälardalen på grund av låg efterfrågan.

Rågvete odlas främst till eget foder i stort sett på samma sätt som höstvete.

Satsa på friskt utsäde och resistent sorter

Huvudsorten vid ekologisk höstveteodling har under flera år varit Stava på grund av dess motståndskraft mot stinksot och dvärgstinksot. Sorten fungerar bra och är likvärdig med de flesta konventionella sorter men är något senare i mognad. Det finns idag ingen anledning att byta sort. Däremot är det mycket viktigt att du analyserar

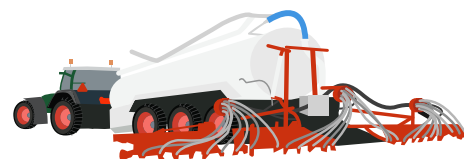
ditt egna utsäde för att säkerställa att inga smittor förökas upp. Var också uppmärksam så att problemen med gulrost inte blir för stora i sorten.

För rågvete gäller det att välja sorter som inte drabbas av gulrost. Tyvärr anpassar sig denna svamp snabbt och det finns många olika raser så det gäller att hålla sig uppdaterad. I Mälardalen dominerar rågodlingen av sorten Amilo. Den är långsträig och har god vinterhärdighet. Erfarenheterna av hybrid sorter är få, men det kan finnas en potential för dessa i området.

Odla höstsäd på väl dränerade fält

Generellt kan höstvete odlas på huvuddelen av fälten i Mälardalen. Vanligaste orsaken till att vissa fält är olämpliga är stående vatten. Lokalt har vi även stora viltproblem, då främst med vildsvin och hjort, vilket då gör höstvete olämpligt. I dessa lägen kan rågvete passa bättre. Höstsådd lämpar sig väl på fält med flyghavre då uppslagen är mindre i höstsådda grödor än i vårsådda.

Även om konventionell sådd fortfarande dominerar i Mälardalen går allt fler ekoodlare över till större radavstånd och att hacka i växande gröda. Det finns även de som går i motsatt riktning och bredsår. Även denna metod har en hög kapacitet samtidigt som den sår på ett mindre radavstånd än normala 12,5 cm vilket hämmar ogräsets utveckling. Dessutom kan man mylla gödsel i samband med harvningen.

En stark gröda är den bästa ogräsbekämpningen. Bilden visar en såmista där ogräset, här mest baldersbrå, får utrymme att växa fritt.

Höstvete, råg och rågvete sås normalt från slutet av augusti i Mälardalsområdet. Råg och rågvete ska helst vara färdigsått i mitten av september medan höstvete kan sås ett par veckor till. Sådd av höstvete i augusti innebär risk för vetedvärgsjuka. Det är dock en tydlig fördel med att så under första halvan av detta intervall.

Växtnäring viktigt på våren

En av de största utmaningarna med ekologisk höstdesodling i Mälardalen är att lyckas med att få så mycket kväve som möjligt växttillgängligt under maj och juni. Kvävet är den enskilt största begränsande faktorn för skörden. Under normala förhållanden bör kvävetillförseln ligga kring 100-120 kg N/ha, förfruktskväve inkluderat. Men håll koll på din kalkyl. Om du inte har tillgång till lokala billiga gödselslag kan det löna sig att gödsla mindre. Tillgången på fosfor är också viktig, men har inte lika direkt inverkan på skörden. Kalium är sällan ett problem på Mälardalslerorna men kan i enstaka fall begränsa skörden.

Ofta ser vi goda förfruktseffekter av grüngödslingsvalar då kalla vintrar och begränsad nederbörd gör att lite kväve mineraliseras under vinterhalvåret. Det är svårare att nå önskade resultat med ekologiska gödselmedel. Bredspredning av vinass och Biofer på våren är en chansning och kräver regn för god effekt. Du får säkrare effekt om du myllar gödslen med såmaskin eller hacka. Vinass kan myllas med flytgödselspridare med myllningsaggregat. Om det organiska gödselmedlet ska bredspridas gäller det att komma ut så tidigt det bara är möjligt, gärna på tillfällig nattjule i mars.

Flytgödsel eller rötresten är utmärkt att använda till höstvete då de ofta innehåller en relativt stor del ammoniumkväve som har en snabbare effekt än pelleterade organiska gödselmedel.

Förfruktens effekt. Vetet till vänster i bild har grön-gödsling som förfrukt och vete till höger har stråsäd som förfrukt. Inget annat skiljer. Skördeskillnaden uppskattades till 2200 kg/ha.

Stark gröda ger bra ogräsbekämpning

Det bästa sättet att säkerställa en god skörd, utan stora ogräsproblem, är att ge grödan bästa möjliga förutsättningar genom att så i tid och säkerställa god växtnäringstillgång.

Åkertistel, kvickrot, snärjmåra, baldersbrå och i vissa fall blåklint kan ge problem. Tidig höstsådd ökar problemen med fröogräs som baldersbrå och blåklint. Sådd på 24 cm radavstånd följt av radhackning har visat sig fungera bra i höstsåd och kommer troligtvis att tillämpas mer i framtiden. Att ogräsharva på hösten har god effekt mot örtogräs vid torra förhållanden.

Kultivering direkt efter skörd är en viktig åtgärd mot rotogräs. Följ upp med en plöjning senare på hösten. När det finns rotogräs i vall som ska följas av höstsåd är det bra att bryta vallen så tidigt att en miniträda med kultivator eller tallriksredskap hinns med innan plöjning och sådd av höstsåden.

Prioritera höstvetet i växtföljden

Prioritera höstvetet i växtföljden eftersom det generellt är den ekonomiskt viktigaste grödan. Odlad höstvete efter bra förfrukter som klöverrik vall, oljeväxter, ärter eller tidigt sådd åkerböna.

Vårvete värdefull vårsåd

För ekologisk odling i Mälardalen anses vårvete vara den viktigaste vårsådda grödan på grund av efterfrågan och relativt högt pris. Grynnavre anses odlingsssäker på grund av god ogräskonkurrens och litet kvävebehov och odlas en hel del. Mindre arealer odlas med korn och då främst till eget foder.

Sortvalet är viktigt

Tar man en närmare titt på de ekologiska sortförsöken så ser man stora sortskillnader i både skördenivå och ogräsförekomst. Sortvalet är alltså av stor vikt inte bara ur ett friskhetsperspektiv.

För vårvete gäller Dacke som huvudalternativ på grund av dess naturligt höga proteinhalt. Om du ska odla till foder finns dock sorter som både avkastar mer och konkurrerar bättre mot ogräs. Exempel på dessa är Diskett, Triso och Vinjett. Då vissa nya sorter visat mottaglighet mot gulrost gäller det att vi är uppmärksamma.

För havre är de bästa sorterna de största marknads-sorterna. Störst skillnad mellan sorter hittar vi för korn. Välj högavkastande, långa och friska sorter. Normalt sett fungerar de tidigaste kornsorterna inte särskilt bra ekologiskt, men vid god tillgång på kväve och högt ogräs-tryck kan tidiga långstråiga kornsorter fungera bra.

Undvik vårsäd på fält med flyghavre

Ekologisk vårsäd går att odla på de flesta fält men undvik vårsäd vid högt flyghavret. Det är viktigt att harva ordentligt på Mälardalslerorna. Var noga med såbäddsbereidning och sådd för snabb och jämn uppkomst. En snabb och säker uppkomst är av stor vikt för hur vårsåden kan konkurrera med ogräsen.

Kombisådd gör näringen tillgänglig

I vanligtvis torra Mälardalen har kombisådd med ekologiska gödselmedel visat sig fungera bra och blivit något av en standardlösning. Dock har gödselmedlen varierat i kvalitet och fungerat olika bra i olika maskiner. Bäst fungerar maskiner med raka billar direkt under gödsellådan. Pelleterade gödselmedel innehåller förutom kväve även fosfor i ungefär den mängd som grödan behöver. Kalium är sällan lika viktigt på de kaliumrika lerorna.

Analysera hemmarensat utsäde

I vårsäd är det sällan några större problem med skadegörare i Mälardalen. De allvarligaste problemen orsakas oftast av utsäde av dålig kvalitet vilket ger dåliga uppkomster och svag etablering. Effekten av detta blir oftast att ogräsen uppförökas. Var därför mycket noga med att analysera utsädet vid hemmarensning. Gulrost har visat sig kunna angripa vårsäd, men har ännu inte blivit ett problem i Mälardalen.

Stopp i en gödselbill vid sådd av vårsvete. Fältet är sått med en rapidmaskin vilken inte matar ut mer än 400-500 kg vara per ha. I vänster överkant ses också effekten av att gödselbillarna varit stängda det första varvet på vändtegen.

Stubbearbeta mot rotogräs

Ogräsregleringen i ekologisk vårsädesodling handlar framförallt om att motverka rotogräsproblem. En typisk sådan strategi är att alltid stubbearbeta direkt efter skörden på hösten för att bekämpa kvickrot.

Vårsäd kan som andra grödor sås med dubbelt radavstånd och radhackas. Detta fungerar normalt bra men torra år tenderar man att tappa mer i skörd för vårsäd, särskilt korn, än för höstsäd med stora radavstånd.

Vegetationsskäraren har snabbt blivit ett populärt redskap för att bekämpa tistel. Tyvärr har många trott att denna maskin ska kunna ersätta vallens effekt mot åker-tistel vilket inte har varit fallet.

Vid jordar med högt örtogrässtryck fungerar ogräsharvning vanligtvis bra förutsatt att vädret är torrt i samband med insatsen.

Prioritera vårsvetet i växtföljden

I Mälardalen är det vanligt att vårsäden ligger sent i växtföljden, ofta som sista gröda innan det är dags att så in vall igen. Undantaget är vårsvete som ofta prioriteras och som tillsammans med höstsvete tilldelas goda förfrukter. Klövervall som förfrukt jämfört med stråsäd kan ofta innebära en dubblering av skördenivån. Undvik att odla stråsäd två år efter varann.

December 2013. OVR 300:5

Jordbruksverket • 551 82 Jönköping • Tfn 036-15 50 00 (vx)
E-post: jordbruksverket@jordbruksverket.se
www.jordbruksverket.se

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling. Europa
investerar i landsbygdsområden

